

Joseph Fletcher'in "Durum Ahlakı" Bağlamında Ötanazinin Ahlakiliği

The Morality of Euthanasia in the Case of Joseph Fletcher's "Situation Ethics"

Ahmet Altay Ünaltaş: *Ötanazi-Ahlak ve Sevgi Üzerine*, İstanbul: Post Yayın, 1. Baskı, 2020.
328 s. ISBN-13: 9786057682260)- ISBN-10: 6057682262

Şeyma Ülger¹

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Şeyma Ülger (Doktora Öğrencisi),
İbn Haldun Üniversitesi, Temel İslami İlimler
Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: seyma.ulger@ibnhaldun.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6271-7483

Makale Geliş: 28.12.2021
Kabul/Accepted: 14.03.2022

Atıf/Citation: Ülger, Şeyma. Joseph Fletcher'in
"Durum Ahlakı" Bağlamında Ötanazinin Ahlakiliği.
[Ahmet Altay Ünaltaş'ın
"Ötanazi-Ahlak ve Sevgi Üzerine" adlı
eserinin değerlendirmesi]. *İslam Tetkikleri
Dergisi-Journal of Islamic Review* 12/1, (Mart 2022):
551-557.
<https://doi.org/10.26650/iuitd.2022.1050063>

Anahtar Kelimeler: Bıyoetik, Ötanazi, Ahlak Felsefesi, Joseph Fletcher, Durum Ahlakı, Sevgi Ahlakı

Keywords: Bioethics, Euthanasia, Moral Philosophy, Joseph Fletcher, Situation Ethics, Love Ethics

Ötanazi; çağımızda ahlâkî, tıbbî, felsefî ve dinî boyutlarla en çok tartışılan uygulamalardan biridir. Tartışmanın odak noktasını oluşturan ve genel hatlarıyla, hastalık sebebiyle yaşam kalitesinden mahrum kişilerin ölme hakkını elinde bulundurması olarak ifade edebileceğimiz bu tıbbî uygulamayı, yukarıda bahsi geçen boyutlarıyla ele alan eserler telif edilmektedir. Bunlardan

biri de Ahmet Altay Ünalay'ın 2019 yılında tamamladığı "Durum Etiği Penceresinden Ötanazi ve Tarihi" başlıklı doktora tezinden uyarlayarak 2020 yılında yayımladığı *Ötanazi-Ahlak ve Sevgi Üzerine* adlı eseridir. Eser, deneme türünde kaleme alınmıştır. Eserin ilk hali olan doktora tezi incelendiğinde tezde kullanılan akademik üslubun kitaba çok yansıtılmamaya çalışıldığı görülmektedir. Nitekim yazar, hedef kitle olarak akademik çevrelerden ziyade halkı odağına almış ve eserin hedef kitleye doğrudan ulaşması için kitapta sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.

Yazar, çalışmasının amacının ne olduğu konusunda doğrudan bir bilgilendirme yapmamıştır. Fakat eseri incelediğimizde yazarın amacının, Batı'da oldukça tartışmalı olan hatta kimi ülkelerde de yasal kabul edilen ötanazi uygulamasını -aşağıda da değinileceği üzere- bazı Batılı felsefeciler özelinde tartışarak yer yer İslamî gelenekten de atıflar yaparak, ötanazinin Türkiye'de de uygulanabileceğini ortaya koymak olduğu görülür. Ötanaziyi tarihsel, etik ve kısmen farklı dinler bağlamında ele alan Ünalay, eserinde ötanazi konusunda yazılmış bilimsel araştırma ve hatıratlara, ahlak felsefesi ve din bilimi ile ilgili kaynaklara başvurmuştur. Tarihi kaynaklardan da yararlanan yazar, ötanazi eylemini daha anlaşılır kılmak için söz konusu tıbbî uygulamanın tarihî arka planına değinmiş ve ötanazinin tarihini İlk Çağ'dan II. Dünya Savaşı sonrasına kadar incelemiştir.

Yazar, kitabının giriş kısmında ötanazi kavramının kullanımına dair bir tavsiyesini dile getirmekte; "ötanazi" ve "yardımlı intihar" kavramlarının toplumda duygusal olarak olumsuz bir anlam uyandırdığı gerekçesiyle bunların yerine "güzelson" ve "sonyardım" kavramlarının kullanılmasını önermektedir. Fakat eserinde alışıldık kavramlar olan "ötanazi" ve "yardımlı intihar" kavramlarını kullanmaya devam edeceğini belirtmiştir. Yazar, kitabında ötanazinin tüm çeşitlerini ele almayıp, yoğun acılar çektiği için ölmek isteyen hastanın, bir başkası tarafından ölümüne yol açacak malzemelerin sağlanmasının ardından son hamlede hastanın hazırlanan bu malzemeleri kullanmasıyla hayata veda etmesi anlamına gelen "doktor destekli intihara" (*physician-assisted suicide*) yoğunlaşacağını belirtmiştir. Ancak yazarın, eserinde ötanazi uygulamalarından daha çok intihar odaklı bir konu analizi ve durum incelemesi yaptığı görülmektedir.

Kitabın temel argümanı; günümüzde bireylerin, estetikten din seçimine kadar hemen her konuda özerk bir şekilde kararlarını verebilirken ötanazi konusunda da kendi kararlarını verebileceği bir hürriyete sahip olması gerektiğidir. Yazar, bu tezini temellendirmek için ünlü etikçi Joseph Fletcher'in (1905-1991) ortaya koyduğu sevgi ahlakı (*love ethics*) fikrini kullanmıştır. Bu düşünceye göre nihai karar mercii, sevgi ahlakıdır. Neyin doğru ve yanlış olacağına ancak sevgi karar verir. Örneğin; "öldürmek" bizatihi kötü bir eylemken, acılarından dolayı acı çeken bir hastanın ölmek istemesi sonucu sevgi veya merhametten ötürü bu hastayı öldürmek kötü değildir. Yazarın bu savından, -her ne kadar kendisi kavramsal olarak ifade etmese de- özerklik ilkesini ön plana çıkardığı ve insan otonomisinin Yaratıcı'ya ait olduğu görüşünden ziyade seküler zeminli bir otonomi düşüncesine sahip olduğu sonucu çıkmaktadır.

Eserle dair bu genel bilgilendirmelerden sonra muhtevaya dair şunlar söylenebilir; "Tarihte

Ötanazi ve Fikri ve Uygulamalar” başlığı altında bölümlendirmeler yapan yazar, ötanaziye kronolojik seyri açısından incelemeye tabi tutmuştur. Kitabın giriş kısmındaki başlıklara bakıldığında, yazarın konunun seyrini tarihsel bir dönemlendirme üzerinden belirlediği düşünülse de bölümlendirmedeki birtakım karışıklıklar dikkat çekmektedir. Bahusus, yazarın ötanaziye dönemsel olarak ele alacağını vurgulamasına rağmen konuyu, dönemlerin içinde sadece kronolojik olarak değil aynı zamanda Hristiyanlık ve İslamiyet özelinde dinî perspektiflerden de ele almaya çalışmış olması bu karışıklığın asıl sebebidir. Bu noktada, eserde okuyucuya konunun aktarımı yapılırken ötanazi uygulamasının tarihî arka planı ve bu uygulamaya dair dinî perspektiflere dair net bir ayırım yapılmadığı görülmektedir. Bu durum, tarihsel arka plan ile dini anlayışların iç içe girmesine ve sistematik açıdan da bir eksikliğe yol açmıştır. Kanaatimizce yazarın bizlere konuyu aktarırken tarihsel boyut ve dinî perspektif şeklinde net bir ayırım yapması konunun zihinde sistematize edilmesi açısından daha etkili olabilirdi.

Ünaltay, eserin ilk bölümü¹ olan “İlk Çağ” kısmında konuyu Antik Yunan filozofu Platon (MÖ 427-347)’dan başlatmıştır. Akabinde ise tıp ilminin kurucusu sayılan Hipokrat (MÖ 460-375), Aristo (MÖ 322-384) ve bazı Sparta toplumlarındaki ötanaziye benzer uygulamalardan bahsetmiştir. Yazar, ikinci bölüm olan “Orta Çağ ve Hristiyan Batı” adlı başlığı oldukça kısa bir şekilde ele almıştır. Bunun sebebi, yazarın da belirttiği üzere Orta Çağ’da Batı’da hâkim olan Hristiyanlık ile Orta Doğu ve Yakın Doğu’da hakimiyet kuran İslam dininde bir insanın kasten hayatına son verilmesinin yasaklanmış olması ve ötanaziye dair bir uygulamaya rastlanılmamasıdır (s. 33).

Kitabın üçüncü bölümü olan “İslam Dini Hukuku ve Ötanazi” adlı kısımda ise Ünaltay, bazı ayet ve hadislerden örnekler getirmiş ve konuyu ötanazi açısından ele alacağını belirtmesinin rağmen intihar merkezli bir okuma ve yorumlama yapmıştır. Bazı ayet ve hadislerden alıntı yapan yazar, bu bölümün sonunda intihar yasağının temeli sayılan Nisâ Süresi’ndeki 29 ve 30 numaralı ayetlerin² ne anlama geldiği konusunda da İslam alimleri arasında net bir görüş oluşmadığını belirtmiş ve ayetin farklı meallerini vererek ayette geçen “...kendinizi öldürmeyin” ibaresini, başka anlamlara gelecek şekilde yorumlayan meallere yer vermiştir. Kanaatimizce bu kısım bazı açılardan sorun teşkil etmektedir. Yazar, “...kendinizi öldürmeyin” ibaresini aslından daha farklı yorumlamaya çalışarak intihar değilse bile ötanazi için açık bir kapı bulmaya çalıştığı yönünde bir izlenim vermektedir. Oysaki İslam dininde bir insanın kendisini öldürmesinin yasak oluşuna dair birçok başka şer’î delil mevcut olup bu deliller, ayetin ilk anlamı olan intiharın yasaklanması yorumunu destekler niteliktedir. Bu sebeple ayetin kimi alimlerce farklı yorumlanması kendini öldürme eyleminin meşruiyetine zemin hazırlayamaz.

Bu bölümün hemen akabinde “Rönesans, Reform, Aydınlanma” ve “19. Yüzyıl” adlı üçüncü ve dördüncü bölümler gelmektedir. Bu bölümlerde, Sir Thomas More (1477-1535), David

1 Yazar, eserinde bölümlere bir rakam vermemiştir. Biz, kitabın bölümlerini daha anlaşılır olacak şekilde aktarmak adına numaralandırma yaparak vermeyi tercih ettik.

2 “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızanıza dayana ticaret böyle değildir ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir. Kim haddi aşarak ve haksızlığa saparak bunu yaparsa onu ateşe koyacağız ve bu Allah’a çok kolaydır.” (Nisâ, 4/29-30)

Hume (1711-1776), Immanuel Kant (1724-1804) ve Friedrich Nietzsche (1844-1900) gibi ünlü düşünürlerin ötanaziye dair görüşleri aktarılmıştır. Eserin beşinci ve son bölümü olan "20. Yüzyıl" başlıklı bölümde ise bazı düşünürlerin ötanazi hakkındaki görüşlerine yer veren yazar, sonrasında Nazi Almanya'sında, ötanazi adı altında gerçekleşen bazı tarihî olaylara uzunca yer vermiş ve Nazi ırkçılığına doğru giden hareketin zemininin, "ırk öjenisi" ideolojisi olduğunu ifade etmiştir. Bu ideoloji doğrultusunda 1939'da Almanya'da Adolf Hitler ve ekibi tarafından ötanazi sistemi kurulmuş ve bir kararname hazırlanmıştır. Hazırlanan kararname, bazı zihinsel ve fiziksel rahatsızlıklarla doğan çocuklara "çocuk ötanazi"si yapılmasına yöneliktir. Buna göre özürlü doğan çocuklar ailelerinden tedavi vaadiyle alınıp gizlice kurulan ötanazi kliniklerinde öldürülmüştür. Aynı yıl içerisinde bu uygulama daha da genişletilmiş ve "erişkin ötanazisi" sistemi ile özürlü erişkinlerin öldürülme işlemleri başlatılmıştır. Bunun sebebi ise bu insanların "yaşamaya değmez hayatlar"a (*Lebensunwertes Leben*) sahip olmasıydı. Özürlü erişkinlerin öldürülmesi de oldukça gizli ve sahte raporlar üzerinden yapılmıştır. Bunu yapmaktaki amaç ise öldürülen hasta yakınlarından ve toplumdan bu toplu insan kıyımlarını gizleyerek halkta antipati oluşmasına engel olmaktır.

Yazar, Nazilerin ötanazi adı altında gerçekleştirdiği "ırk öjenisi" vahşetinin ötanazi tarihinden çıkarılmasını talep etmektedir. Bunun gerekçesi ise hastanın kendi rızası ile hayatına son vermesi demek olan ötanazinin bu uygulamalarla bir ilgisinin olmamasıdır. Her ne kadar uygulamalar sırasında ötanazi kavramı (Almanca: *Euthanasie*) kullanılmış olsa da bu, esasında ötanazi değildir. Bunun sebebi ise ötanazide hasta rızasının öncelikli olmasıdır. Yazar, daha sonra Hollanda, Amerika ve İsviçre gibi ülkelerde ötanaziye dair yasal gelişmelere değinmiştir. Akabinde ise çalışmasının merkezine koyduğu Amerikan asıllı Protestan bir rahip ve biyoetik alanında öncü bir profesör olan Joseph Flechter'in yazarın ötanaziye dair savının temelini teşkil eden "durum ahlakı" tartışmasını başlatmıştır.

Joseph Flechter'in "durum ahlakı" (*situation ethics*) ya da diğer bir adıyla "sevgi ahlakı"nın (*love ethics*) inceleyen yazar, ötanazi tartışmalarının temelini bu felsefî görüşü yerleştirmiş ve karşıt görüşleri bu görüş üzerinden çürütmeye çalışmıştır. Bu karşıt görüşlerden en önemlisi Kant'ın "kuralcı ahlak" görüşüdür. Bu görüşe göre bir kural vaz edilir ve bu kural, insanlara ve durumlara göre değişmez. Örneğin; Kant'a göre insan öldürmek kötüdür ve kişi, hasta olup rızasıyla ölümü talep etse de onun ölümüne yardım etmek kurallara aykırı ve kötü bir eylemdir. Sevgi ahlakında ise statik bir kural olmayıp durumlara göre sevgi esaslı bir karar mekanizması işlemektedir. Buna göre bireye yol gösteren tek rehber sevgidir ve sevgi, her koşulda bireye, ne yapılması gerektiğini telkin etmektedir (s. 210). Acı çeken ve ölmek isteyen kişiye ölümü sunmak sevgi veya merhametten ötürüdür ve sevgi ahlakının bir gereğidir. Flechter'e göre sevgi ahlakının pratik uygulamalarda işletilebilmesi için dört fiili ilkeye uyulması gereklidir. Bunlar: pragmatizm, relativizm (görecelik), pozitivizm ve personalizmdir (s. 224-232). Bu ilkelere uyulduğu takdirde sevgi ahlakı, işlevsellik kazanır ve başarıya ulaşır. Bu felsefî görüşten yola çıkan Ünaltay, ötanazi isteyen hastanın kararına sevgi esaslı bakılması gerektiğini ve onun bu isteğinin yerine getirilmesinin sevgi ahlakına uygun bir davranış olduğunu savunmaktadır.

Eserin bölümleri ve içeriğini tahlil ettikten sonra kitabın literatür açısından önemine ve eksik bıraktığı alanlara dair şu çıkarımlarda bulunmak mümkündür; yazarın Fletcher’ın sevgi ahlaki görüşünü ötanazi bağlamında idealize ettiği ve bu görüşü meşrulaştırmak adına bazen kavramsal yorumlamalarda taraflı davrandığı görülmektedir. Yukarıda bahsedilen ayetteki lafzî yorumlama örneğinden sonra göze çarpan benzer bir örnek ise adalet tartışmasının yapıldığı bölümdür. “*Sevgi ve adalet aynı şeydir*” (s. 244) tezini savunan yazar, görüşünü desteklemek adına Kur’ân-ı Kerim’den örnek olarak getirdiği bir ayeti yorumlamıştır. Mâide Sûresi, 42. ayette “...aralarında adaletle hükmedin.”³ hitabını sevgi-adalet birliğinin formülünde ele almış ve bunu “aralarında sevgi ile hükmet” şeklinde yorumlayarak adalet ve sevginin İslam kültüründe de aynı olduğunu iddia etmiştir (s. 244-5). Ancak yazarın iddia ettiği gibi İslam düşüncesinde adalet, sevgi anlamına gelmemektedir. Eğer sevgi-adalet bütünlüğü üzerinden bir yorumlama yapacak olursak bu bizi, pratik alanda birçok problemle baş başa bırakır. Yazarın, -yukarıda da geçtiği üzere- ayetlere kendi beklentileri üzerinden yaklaştığı ve yorumladığı görülmektedir. Arapça ve tefsir bilgisine sahip olmadan sadece mealler üzerinden fikhî bir hüküm çıkarmaya çalışması ilmî üsluba ters düşmektedir. Ayrıca yazarın, bu alanlara dair hiçbir ilmî altyapıya sahip olmadan sergilediği bu yaklaşım şekli, dinî hassasiyete zarar vermektedir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer mesele ise dinî ve hukukî olarak farklı zeminlerde kullanılan kavramların birbiriyle eşleştirilmesindeki yüzeysel yaklaşımdır. Bunu somutlaştırmak gerekirse yazar, bir ceza hukuku kavramı olarak kullanılan *ultima ration* (araç ilkesi)⁴ kavramını, İslamî literatürde dinî hükümlerin gayelerini anlamada kullanılan bir kavram olan *makâsîdü’ş-şerîanın* karşılığı olarak değerlendirmiştir (s. 222). Oysaki bu iki kavram farklı anlamlara gelmekte ve işlevsel olarak farklı zeminlerde kullanılmaktadır. Kanaatimizce eserdeki kavramsal karışıklıkların daha özenli ifade edilmesi gerekir.

İstatiksel verileri kullanması açısından biyoetik alanındaki çalışmalara yeni bir soluk getiren yazar, Türkiye’de özellikle “hastalık sebebiyle intihar”ın oranını ortaya koymak için TÜİK⁵ istatistiksel verilerini kullanmış ve bu istatistiksel verileri yorumlayarak ötanazi lehine bir sonuca ulaşmaya çalışmıştır. Daha sonra bir gazetenin e-arşivinden hastalık sebebiyle intihar edenleri ve onların hikayelerini aktaran 36 tane örnek vakaya yer vermiştir. Yazarın bunu yapmaktaki amacı, bu intiharlara gerek kalmadan hastalara “hekim destekli ötanazi” sunulmasının daha iyi olacağını ispat etmeye çalışmaktır. Buradaki tikel örnekler oldukça acı örnekler olup, yazarın kendi görüşünü desteklemek gayesiyle ötanazi uygulamasına sempati oluşturmak için özellikle bu örneklere yer verdiği anlaşılmaktadır. Yazarın gitgide artan intihar oranlarını

3 “Onlar, hep yalana kulak veren ve durmadan haram yiyen kimselerdir. Sana gelirlerse aralarında hüküm ver veya onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Eğer hüküm verirsen aralarında adaletle hükmet. Şüphesiz Allah âdil olanları sever.” (Mâide Sûresi, 5/42)

4 “Ceza hukuku kavramı olarak son çare (ultima ratio) ilkesi veya “araç ilkesi” devletin cezalandırma iktidarının sınırlandırılması gereğine işaret eder. Kanunilik ilkesinden farklı olarak bu ilkeyle amaçlanan daha ziyade kanun koyucunun sınırlandırılması boyutunda kişi özgürlüklerini güvence altına almaktır.” Ozan Ercan Taşkın, “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (2016), 59.

5 Yazar, TÜİK’in 2016 yılı ve öncesine ait “Neden ve Cinsiyete Göre İntiharlar” tablosundaki verileri esas almıştır.

kullanarak ötanazi lehine bir sempati oluşturmaya çalışması oldukça kaygan bir zemin olan ötanazi uygulamasını suistimale açık hale getirmektedir. Arka planında birçok felsefi, tıbbî ve dinî boyut barındıran ötanaziye duygusal empati üzerinden bir cevap bulmak doğru bir sonuca ulaştırmayabilir.

Eserde dikkat çeken diğer bir nokta ise herhangi bir kaynak veya atif gösterilmeden yazarın şahsî görüşlerini, o dine atfetmesidir. Buna şu örnek verilebilir: yazar, terminal dönemde hayatı uzatmak gibi bir ahlâkî yükümlülüğün olmadığı ve böyle bir durumda pasif ötanazinin din adamlarınca da onaylandığını belirtmiş ve İslam'ın da diğer dinler gibi bu eyleme onay verdiğini ifade etmiştir. Oysaki buna cevaz veren bir fikhî görüş veya fetva henüz yayımlanmamıştır. Konu hakkındaki fetvalarda⁶ hastanın tedavisine ölüm anına kadar devam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü İslamî düşüncede, hayat muhterem ve dokunulmaz kabul edilmiş ve sebeb ne olursa olsun bir hastanın hayatına dokunulmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak yazarın, Fletcher'in Protestan temelli ahlak felsefesi ile İslam düşüncesini bağdaştırmaya çalışması birçok çatışma alanı doğurmaktadır. Örneğin Fletcher'in sevgi ahlakı kuramına göre sevgi amacı, aracı meşru kılar ve araçlar sadece araç değil, esasında amacın bileşenidir (s. 252). Bu sav üzerinden ötanazi uygulamasındaki öldürme eyleminin meşru kılınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu görüş Fletcher'in kendi ahlâkî ve felsefî sistemi içerisinde tutarlı gibi gözükse de bu felsefî anlayış üzerinden İslam düşüncesini yorumlamak problemlidir ve tutarlı bir zemini olmayan bir yaklaşımdır. Zira İslamî düşüncede amaçlar, araçları meşru kılmaz. Aksine araç da amaç gibi ahlâkî ve meşru olmalıdır. Bu noktada bizim önerimiz, tıbbî etik ile ilgili konularda kullanılan kavram ile ahlâkî ve felsefî görüşlerin zemininin nasıl oluşturulduğuna dikkatlice bakılmasıdır. Ek olarak bunları dinî inanış ve kültürümüze doğrudan adapte etmek yerine kendi dinî ve felsefî kaynaklarımızla birlikte yeniden okumalar yapılmalı ve seküler zeminli bir biyoetik düşüncesinden ziyade ilahi merkezli ve Türk toplum ve dinî yapısına daha uygun yeni söylemler üretilmesidir.

Eserle dair son söz olarak şunlar söylenebilir; biyoetik alanındaki sınırlı kaynaklara yeni bir kaynak eklemesi ve bu alandaki eserlerin çoğalması açısından oldukça sevindiricidir. Ünaltaş, eserinde oldukça tartışmalı bir mesele olan ötanaziye kapsamlı bir tarihsel süreç içerisinde ele alması ve ötanaziye dair Batılı düşünürlerin görüşlerini derinlemesine tahlil etmesi açısından oldukça başarılıdır. Eser, ahlak felsefesi konularından birinin merkeze alınıp derinlemesine analiz edilmesi ve diğer felsefî fikirlerin de katılarak farklı tartışma zeminlerine yer verilmesi açısından biyoetik alanında Türkçe literatüre özgün bir katkı sunmuştur. Bütün bunları yaparken,

6 Bu konuda örnek olarak Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin şu fetvası örnek olarak verilebilir; İslam Fıkıh Akademisi, terminal dönemdeki hastanın fişi çekilerek hayatına son verilebilir mi merkezli yaptığı fikhî tartışmada yaşam desteğinin hangi durumlarda sonlandırılacağını, *Yaşam Destek Ünitesi* başlıklı 17 numaralı kararında açıklamıştır. Buna göre "hastanın kalbi ve solunumu tamamen durmuşsa ve uzman tabipler de hastanın geri dönüşünün mümkün olmadığını düşünüyorlarsa ve beyin de işlevini yitirmişse hastanın bağlı olduğu yaşam destek ünitesinin fişi çekilebilir." Fetvadan çıkan sonuç, hastanın beyin ölümü gerçekleşmedikçe hayatına son verilmeyeceği yönündedir. Mecmau'l-Fikhi'l-İslâmî ed-Düvelî, *Karârâtü ve Tavsiyyâtü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî ed-Düvelî*, (haz. Ahmed Abdülalîm Ebu Uleyv) (Birleşik Arap Emirlikleri: y.y., 2011), 114-115.

eserde kullanılan dilin sadeliği ve akıcılığı ise okuyucunun, bu felsefi tartışmaları kolay anlamasını sağlamıştır. Bunlara ek olarak Türkçe biyoetik literatüre özellikle de felsefi ve etik açılardan katkı sunan bu eser, ahlak felsefesi ve özellikle de dinî perspektiften zihinlerde birçok soruya kapı aralamıştır. Bu soruların tartışmaya açılması, hiç şüphesiz eserin literatüre en büyük katkısı olacaktır.

Kaynakça/References

- Ercan, Taşkın Ozan. “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15/1 (2016), 59 – 91.
- Mecmau’l-Fıkhî’l-İslâmî ed-Düvelî. *Karârâtü ve Tavsiyyâtü Mecmai’l-Fıkhî’l-İslâmî ed-Düvelî*. Haz. Ahmed Abdülalîm Ebu Uleyv. Birleşik Arap Emirlikleri: y.y., 2011.